

שמעתא למיקתא

גליון עיון / פריילך לך / היתשע"ב
קהילת ((חניכי הישיבות)) רמות ב'

האם יש איסור "לא ילבש" במקום צער צינה

א. לאו דלא ילבש. ב. בצנעה. ג. אינו מתכוון אלא להנצל מצער. ד. דעת הבינת אדם. ה. דעת היד הקטנה. ו. הכניס עצמו למצב זה.

עובדא הוה במי שבקומו באמצע שינתו הזדמן לו נעלי בית בצבע המיועד לנשים, ושאל השואל האם איכא איסור בלבישתם דהרי פסוק מלא דיבר הכתוב "לא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים פכ"ב פס"ה).

א. לאו דלא ילבש

כתב **השו"ע** (יו"ד סי' קפב סעי' ה) "לא יעדה איש עדי אשה כגון שילבש בגדי צבעונים וכיוצא בו". ועיי' **בחכמת אדם** (ככל צ אות א) דבין שהמלבוש הוא שוה לבגד נשים מחמת עשייתו ותפירתו בין מחמת צבעו אסור. ולפ"י ללבוש נעלי בית בצבע שלא התפשט אצל גברים אסור. אבל היכן שהתפשט ללבוש צבע כזה, כבר כתב **הפרישה** (יו"ד שם אות ה, הביאו בחידושי רע"א שם סעי' א) דכיון דנהוג (אפי' גוים) אין משום "לא ילבש", אולם עוד עיי' בזה בגליון מ'.

ב. בצנעה

ועיי' **פננים יפות** (על הפס' שם) שכתב דלענין איש איסור הנ"ל הוא אף בצנעה ומיד בשעת הלבישה עובר על לאו זה. ועיי' עוד דאשה אינה עוברת עד שתלך בין האנשים. וכן משמע **בחינוך** (מצוה תקמב) דכתי' שאסור להן מדאורייתא "לצאת" מלבושים שדרך האנשים באותו מקום נשים מחמת עשייתו ותפירתו בין מחמת צבעו אסור. **ובדרכי תשובה** (סי' קפב ס"ק ז) הביא בשם **תשובת הר"ר** (סי' מא) שנשאר בצע"ג על דברי הפנים יפות. וכן **בנצל החכמה** (ח"ה סי' קכו בהנה) נשאר בצע"ג בזה.

ג. אינו מתכוון אלא להנצל מצער

ולכאורה י"ל דאין בנידון דין איסור, שהרי הטעם שלבש נעלים אלו, הוא כדי להינצל מקור ולא לנוי ולהדמות לאשה כלל. ועיי' **בתוס'** (נזיר נט. ד"ה גבול יש לו) דכשאיך אדם מתכוין לנוי אלא להינצל מצער ליכא משום כלי גבר ועיי' מותר להסתכל במראה כדי שלא יחבול בעצמו. וכן הוא דעת **רבינו תם מובא בתוס'** (יבמות מח. ד"ה לא עשה) שכל מי שמעביר שערוותיו משום שמצערים אותו כיון שאינו מעבירם משום יפוי אינו נכלל בתיקוני אשה ושרי. וכ"כ **המרדכי** (שבת סי' שכו הובאו דברי בדרכי משה סי' קפב אות א וסי' קנו אות א). וכדעת **תוס' פסק הרמ"א** (יו"ד סי' קנו), אולם דעת **הרשב"א** (ח"ה סי' רעא) שהעברת שער בית השחי לצורך רפואה מותר כי העברת שער אינו אסורה אלא מדרבנן, ועיי' **בשו"ע** (יו"ד סי' קפב סעי' ז), כתבנו עוד בדעת השו"ע בגליון כ"י.

ועיי' **בב"ח** (שם אות ה) שהוכיח מדברי הראשונים הנ"ל שאין איסור אפי' בדבר שהוא נוי וקישוט אפי' כוונתו להתדמות לאשה, אבל אם כדי להגן מפני החמה או מפני הקור, ואין איסור. [ועיי' שמי"מ אם עושה כן משום שמחת מצוה כתב שם דאסור, וכן מוכח **ביראים** (סי' שפה-שפז), ודלא כמ"ש **הר"י מינץ בתשובה** (סס"י טו ד"ה על דב) שמותר אף בכה"ג. ועיי' **ביראים** באופן ארעי ודרך שחוק אסור. והביאו **החרידים** (פכ"ט אות סט)].

וכבה"ח נקט **הט"ז** (סי' קד) וכתב שכן דעת השו"ע. וכן פסק **הש"ך** (סי' ק) [ועיי' דאם לובש ממש בגדי אשה עד שאינו ניכר שהוא איש וכן איפכא בכל ענין אסור. ועיי' **באג"מ** (יו"ד ח"ב סי' סא ד"ה ומה שהקשה כתרי"ה מהא שנתפוט) שמשמע מהש"ך הנ"ל שיש עוד איסור שאסור להתדמות לאשה ואיסור זה יותר חמור שאסור אף בשביל חמה או צינה].

ד. דעת הבינת אדם

אלא **שהבינת אדם** (שער ארי"ה סי' עד) יצא לדחות דברי הבי"ח על פי מה דאיתא בספרי ובש"ס דילן, שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה אפי' שלבישת הכובע והשריון במלחמה אינו לנוי. ואפי' אפי' להציל מגשמים אסור וכדמוכח מהא דכלי זיין וכנ"ל. והא דמותר לספר במראה שלא לשם יפוי שאני דבר שהוא לקישוט ואינו מלבוש, דדוקא כשעושה לקישוט אסור, עיי' כן רצה לומר **בשו"ת תורה לשמה** (סי' ריד) אלא דשוב דחה החילוק.

וליישב דעת הבי"ח י"ל דכלי מלחמה שאני שכל יעודם לכך ולא 'לנוי' ועיי' אפי' שלא מתכוונים לשם נוי אלא לשמירה מ"מ אסור שהרי לזה גופא הם עומדים וזה הטעם שהם כלי גבר, אבל בדברים אחרים כשאין כוונתו לנוי כלל י"ל דשרי. ועיי' **באג"מ** (ארי"ה ח"ד סי' עה אות ג).

שו"ר **בתשובת אבני צדק** (סי' עב ד"ה ומה שכתבת, הובא בדעת תורה יו"ד שם) שתיירך דאשה לאו בת מלחמה כמבואר בחינוך (מצוה תקכה) ולמה תצטער עצמה על שאין לה כלי זיין אלא שהיא רוצה לצאת ללחום בכ"ז להתדמות בזה לאיש וזה אסור. ועיי' שנקט כדברי הבי"ח והט"ז דכל שעושה מפני להינצל מקור לית לן בה. ועיי' **במהר"ש** (ח"ב סי' רמג ד"ה ובגוף דברי הש"ך).

ה. דעת היד הקטנה

מיהו **ביד הקטנה** (עמ' רעט): כתב סברא נוספת לדחות דברי הבי"ח, דבאמת איסור לא ילבש הוא על הלבישה וכל שלובש בגד שהאשה רגילה לילך בה אפי' אינו מתכוין להתדמות לאשה הרי סוף סוף מתכוין הוא ללבוש הבגד שאסרה תורה עליו ובה לא שייך להתיר משום שאינו מתכוין, דפסיק רישא הוא. ועיי' עוד בזה בגליון כ"י.

אולם יש ליישב דברי הבי"ח ודעימיה דהם סברי דכיון דטעם האיסור הוא משום תועבה כמבואר **בחינוך** (מצוה תקמג) אפי' היכן שאינו עושה משום תועבה אלא רק להינצל מצער שרי. ועיי' עוד **במהר"ם שיק** (יו"ד סי' קעג) ישוב אחר. ועיי' **בעמק הנצי"ב** (פ' כי תצא פיסקא י ד"ה ראב"י) שכתב שדברי היד הקטנה אינם מוכרחים.

ואין להקשות דהא לא דרשינן טעמא דקרא שהרי כבר הארכנו בס"ד בגליונות ח' וכו' דהיכן דהטעם מוכח מהפסוק דרשינן טעמא דקרא [וכן מוכח **מהלבוש** (ארי"ה סי' יז אות ב), ועיי' **בפלפולא חריפנתא** (ע"ז פ"ב סי' יא אות ש) דלצורך רפואה שרי אין משום לא ילבש דלא נאסר אלא כי הוה תועבה]. והרי הכא הטעם מוכח מהפסוק ד"תועבה" כתיב. שו"מ כדברינו **בשו"ת ערוגת הבשם** (יו"ד סי' קלח אות ז), ודו"ק.

ו. הכניס עצמו למצב זה

ועיי' **במנחת יצחק** (ח"ב סי' קח אות ז) שיצא לחדש שעד כאן לא התיר הבי"ח ודעימיה אלא היכן שלובשו מפני החמה והצינה דזה אינו תלוי ברצונו למנוע מזה משא"כ היכן שמכניס עצמו למצב של היתר מחמת צינה וכדו'. והביא ראייה לדבריו מהכנה"ג בבילואר דברי הר"ן, עיי' שם. אולם מדברי הפוסקים לא משמע הכי, ועוד יש לדחות ראייתו דאפשר שהר"ן לא ס"ל דאיכא היתר מחמת צינה וכד' כלל. וכן משמע **מהאג"מ** (ארי"ה ח"ד סי' עה אות ג ד"ה אבל בעצם) דאין מחלוקים בזה שהרי כתב שאין לחייב את הנשים שלא יסעו למקום שרוצות כדי שלא יצטרכו לשאת כלי מלחמה מחמת הסכנה במקומות המסוכנים, עיי' שם].

מסקנא דדינא-

א' מותר ללבוש בגד צבעוני, כגון נעלי בית ורודות וכדו', במקום דוחק וצער צינה, או מחמת חום, כגון שנמצא במקום שהחול חם ואין לו נעלי בית אחרים. ומ"מ אם בידו להחמיר תבא עליו ברכה. ב' מותר להשתמש בכלי צבעוני כגון מטריה צבעונית בצבע ורוד וכדו' כדי לעשות צל ואין בזה חשש איסור כי אין כאן מלבוש ועל כן לכל הדעות מותר.

האם מותר לאדם לסכן עצמו לצורך עשיית מצווה

אמרין **בסנהדרין** [עד.] א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהונדק נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עברות שבתורה אם אומרים לו לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים.

וכתב **הרא"ש** [פ"ב דע"ז סי' טו] ואם רוצה האדם להחמיר על עצמו ליהרג על שאר עבירות בצנעה רשאי ולא מקרי חובל בעצמו, כדאיתא בירושלמי ר' אבא בר זימנא הוה חייט אצל עובד כוכבים וא"ל אכול נבילות ואי לא קטלינא לך, א"ל אי בעית למיקטל קטיל דלא אכילנא, ומסתמא בצינעא היה בבית עובד כוכבים אלא שרצה להחמיר על עצמו. וכ"כ שם **התוס'** [כ"ז ע"ב ד"ה יכול].

ואמרין **בגמ'** [שבת מט.] פעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו, והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק, ראהו קסדור אחד, רץ מפניו ורץ אחריו, וכיון שהגיע אצלו נטל מראשו ואחוז בידו, אמר לו מה זה בידך, אמר לו כפני יונה, פשט ידו ונמצאו כנפי יונה.

והקשה שם **הר"ן** [דף כ"ב ע"ב מדפי הר"ף ד"ה ומקשו הכא] היכי מסר נפשו ומנח, והלא כיון שאינו מחוייב בדבר נמצא מתחייב בנפשו, י"ל אפי' שאינו מחוייב ליהרג על קיומיה אפי' רשאי למסור נפשו עליה ומקבל שכר, שכל מצוה שמסרו ישראל נפשם עליה בשעת הגזירה מוחזקת בידם ומקבלין עליה שכר הרבה, ואמרו בבראשית רבה מה לך יוצא לסיקל על שמלתי את בני, מה לך יוצא ליצלב על שנטלתי את הלולב, וכן מצינו בדניאל שמסר נפשו על התפילה שהיא דרבנן.

וכיוצא בצינו **בגמ' בעירובין** [כ"א ע"ב] ת"ר מעשה בר"ע שהיה חבוס בבית האסורין והיה ר' יהושע הגרסי משרתו, בכל יום ויום היו מכניסין לו מים במידה, יום אחד מצאו שומר בית האסורין אמר לו היום מימך מרובין שמא לתתור בית האסורין אתה צריך, שאך חציין ונתן לו חציין, כשבא אצל ר"ע אמר לו היום אני אתה יודע שזקן ידך, והיי תלויין בחיך, סח לו כל אותו המאורע, אמר לו תן לי מים שאטול ידי, אמר לו לשתות ואין מגיעין ליטול ידך מגיעין, אמר לו מה אעשה שחייבין עליהן מיתה, מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חברי, אמרו לא טעם כלום עד שהביאו לו מים ונטל ידיו.

וכתב שם **התוס'** [ד"ה מוטב] מוטב אמות מיתת עצמי - אפי' דפרק קמא [דף י"ז] אמר ארבע דברים פטורים במחנה רחיצת ידים, וכ"ש במקום סכנה, מחמיר על עצמו היה.

אולם **ברמב"ם** [פ"ה מהל' יסודי התורה ה"א] כתב דבשעה שיעמוד גוי ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או יהרגנו יעבור ואל יהרג, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו.

ובישוב ראיות הראשונים הנ"ל י"ל כמ"ש **הנמוקי'** [סנהדרין דף מ"ח ע"א מדפי הר"ף] וז"ל: וכל היכא דאמרין יעבור ואל יהרג אין לו למסור עצמו למיתה על קדושת ה', ואם מסר הרי זה מתחייב בנפשו, אבל אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש ה' ולמסור עצמו אפי' על מצוה קלה כדי שירא העם וילמדו ליראה את ה' לאהבו בכל ליבם.

ובטור [יו"ד ריש סי' קנ"ז] פסק כדברי הרא"ש והתוס' דאם ירצה להחמיר על עצמו וליהרג רשאי.

ובב"י [שם] הביא דברי **הר' ירוחם** [נ"ח ח"ג קס"ה ע"ד] דהיינו דוקא כשהגוי מתכוין להעבירו, אבל אם מתכוין הגוי להנאתו הרי זה חובל בעצמו.

ובג"מ [שם סי' ג] כתב להוכיח כן מדברי התוס', דבע"ז כתבו דאם ירצה להחמיר על עצמו רשאי, ואילו בסנהדרין [ע"ז ע"ב ד"ה יכיל] קטול] גבי ההיא דאמרין ביבמות [קכ"א ע"ב] דאמר ליה עבוי' לישראל קטיל אספסתא ואי לא קטלינא לך כדקטלינא לפלניא בר ישראל דאמרי ליה בשיל לך קדירה בשבתא ולא בשיל וקטילתיה - כתבו התוס' דשמה לא היה בקי בהלכה דמן הדין לא היה לו למסור עצמו במקום הנאת עבוי'ם. ומדלא כתבו דאותו פלוני היה

האם מותר לעקור מקום סעודתו כדי שלא לאחר למקום לימודו

א. שינה מקומו בסעודת פת. ב. עוקר מקומו ע"מ לחזור. ג. לצורך מצוה. ד. לצורך מצוה כשדעתו לסיים סעודתו במקום השני. ה. שינה מקומו וחזר ואכל במקום השני (לסוברים שיש שינוי מקום בסעודת פת).

א. שינה מקומו בסעודת פת

נחלקו הראשונים האם מי ששינה מקומו באמצע סעודת פת ורוצה לחזור ולאכול, מה דינו לענין חיוב ברכה. לדעת הרמב"ם (ברכות פ"ח) אם פסק סעודתו והלך לבית אחר וחזר הואיל ושינה מקומו צריך לברך למפרע על מה שאכל וחזר ומברך ברכה ראשונה וגומר סעודתו, וכ"ז באוכל יחידי דאם אוכל עם עוד אנשים ונשארו בני תורתו במקומו א"צ לחזור ולברך לכו"ע כמבואר בשו"ע (סי' קע"ח סעי' ב).

אולם דעת הרמב"ם (פסחים ס"ו) דבכה"ג א"צ לברך כלל לא על מה שכבר אכל ולא על מה שעתידי לאכול, דכיון שמחויב לברך בהמ"ז במקומו אין משום שינוי מקום [אולם אם אכל דבר שברכתו האחרונה בורא נפשות, איכא משום שינוי מקום לכו"ע וחיוב ברכה אלא שלדעת הרמב"ם חייב ברכה ראשונה לבד, ולענין אכילת ז' מינים ע"י בשו"ע (סי' קע"ח סעי' ה) ובמ"ב (שם סי' קפ"ד על סעי' א)].

ועיין בשו"ע (סי' קע"ח סעי' א) שפסק כהרמב"ם. אבל הרמ"א (שם סעי' ב) נקט כהרא"ש. ועיי' בפמ"ג (סי' קע"ח א"א סי' יב וסי' ז מ"ז סי' ג) שכתב שאין אחרי הכרעת הרמ"א כלום, ועיין עוד בביאור הלכה (סי' קע"ח ד"ה בלא ברכה) שמוכח שאין אנו חוששין לצאת דעת הרמב"ם בענין זה. וכן מסיק בתהילה לדוד (שם אות ב).

אלא שאף לבני ספרד הנהוגים כפסקי השו"ע, כת' ה"ב איש חי (פ"ר בעלפ"ת אות ב) והכה"ח (שם אות א ואת ז) דיש לחוש לדברי הרמ"א, ועיי' המשנה מקומו אינו מברך לא ברכה אחרונה ולא ברכה ראשונה. [אבל דעת האור לציון (ח"א סי' י"ו ו"ח פ"ב אות יד בהגה) דיש לנהוג כהרמב"ם, וליכא משום שיש ברכה שא"צ כי עושה כן לצאת לכו"ע. וכבר קדמו בזה בתהלי"ד (שם). והעירוני שבאמת כדברי האור לציון כתב ה"ב איש חי (פ"ה האזינו אות ה) גופא בענין ברכת ליטול בסוכה, וצ"ע].

מתנה י"ש לדון בשאלה מצויה, האם החושש לאחר את ההסעה לכולל ואין לו מספיק זמן לברך בהמ"ז, רשאי להפסיק סעודתו על דעת לגומרה שם.

ב. עוקר מקומו ע"מ לחזור

והנה אע"פ שלדעת הרמ"א הנ"ל ליכא משום שינוי מקום כשאוכל פת, מ"מ כתב המ"ב (שם סי' ק"ג) דלכתחלה לא יעקור ממקומו אף על מנת לחזור דחיישינן שמא ישכח לחזור ולאכול ולברך במקומו או שישהא עד שירעב ויפסיד בהמ"ז לגמרי, אם לא שהיה דעתו בשעת המוציא לאכול גם במקום השני. ועיי"ש דאף כשאין משום חשש הנ"ל, וכגון שמזמינים אותו לאכול פת במקום אחר אפ"ה לכתחלה לא יעקור ממקומו, כיון שבשעה שקבע כאן לאכול ויברך המוציא היה דעתו לגמור סעודתו במקום הראשון צריך לברך לכתחלה במקום שאכל.

ג. לצורך מצוה

אולם כל זה כשיצא לדבר הרשות, אבל לצורך מצוה אף שאינה עוברת רשאי לצאת כמבואר בביאור הלכה (סי' קע"ח ד"ה עוברת) דלא כהרמ"א (סעי' א) שהתיר דוקא במקום מצוה עוברת. ולפ"ז י"ל בנד"ד דרשאי להפסיק, דהרי בצאתו איכא משום צורך מצוה, וגדולה מזו כתב הב"י (שם ע"מ קנ"ח: ד"ה וכתב הכל בו) דהיכן דעובר זמן לימוד החברים יחד הוי בכלל מצוה "עוברת".

ועוד י"ל על פי הנ"ל, דכיון שרשאי לעקור מקומו לצורך מצוה (ובנד"ד ללמוד תורה בחבורה) שוב מותר לגמור סעודתו במקומו השני, דבכה"ג לא גרע מעבר ושינה מקומו דמברך במקום שנמצא (אם אוכל שם לחם) כמבואר במ"ב (סי' קע"ח סעי' א). [אלא דיש לדון כשיש בידו להגיע לכולל ללא איחור ע"י הוצאת ממון (כגון במונית) האם אכתי יש לו היתר הנ"ל, וצ"ע. ויש להעיר דנד"ד הוא לפי הרמ"א הנ"ל, אבל לפי השו"ע (שם) יש לדון בזה משום גרם ברכה שא"צ. וכן לדעת ה"ב איש חי (שם) והכה"ח (שם) יש לומר דאסור לעקור שיהי מוכנס עצמו בספק ברכות].

ד. לצורך מצוה כשדעתו לסיים סעודתו במקום השני

ועיי' בגר"ז (אות ו) שהכריע שאין להקל אפילו לצורך מצוה עוברת אם לא היה דעתו על זה מתחלה כשדעתו לגמור במקום השני. אולם בערוה"ש (אות ח) מבואר דרשאי לעקור מקומו בכה"ג. וכן מבואר מסתימת המ"ב שלא חילק בזה משמע להקל בזה. ועיי' במנח"ם (ח"ו סי' מה) ובחשב האפוד (ח"ג סי' ט).

ה. שינה מקומו וחזר ואכל במקום השני (לסוברים שיש שינוי מקום בסעודת פת)

ועתה נדון בדעת הרמב"ם והשו"ע הנ"ל (המחייבים את מי ששינה מקומו לברך ברכה אחרונה וברכה ראשונה) מה הדין בגוונא שכבר שינה מקומו "ולא" בירך ברכה אחרונה, וחזר ואכל וסיים סעודתו, האם עתה מתחייב לברך פעמיים בהמ"ז, או מפני החיוב הראשון מחמת שינה מקומו, והשני מפני חיוב האכילה השניה, או דלמא בהמ"ז א' עולה לשניהם. ונפ"מ בזה במי ששינה מקומו אחר סעודתו ומסתפק האם בירך בהמ"ז, האם מהני ליה ליטול ידים ולאכול לחם ולהתחייב שוב בבהמ"ז כדי לעקור ספקו.

והנה עיין בשו"ע (סי' ז סעי' א) שכת' שאדם שהטיל מים והסיח דעתו מלהטיל מים ואח"כ נמלך והטיל מים פעם אחרת חייב לברך פעמיים ברכת אשר יצר. ולפי דבריו אפשר דה"ה בענין ברכת המזון שמתחייב לברך פעמיים, וצ"ע. אולם שו"מ בבלב"ש (שם) שכתב דדוקא ברכת אשר יצר' בכיצוץ בה שזמן הברכה השנית בא מאליו בטבע של אדם מתחייב

ברכה ב' פעמים, אבל ברכה הבאה ע"י בחירתו של אדם כגון בהמ"ז, אם שכח מלברך עליהם הראשונה ואכל ונהנה ודאי מעוות לא יוכל לתקון הוא, וכשבא לאכול אפי' זה המין פעם שנית א"צ לברך ב' פעמים, עיי"כ. מבואר שבנד"ד אינו מתחייב לברך ב' ברכות אחרונות, וכ"כ המגן גבורים (שם אות ג) והערוה"ש (סי' קע"ח אות יד) דבכה"ג חייב ברכה א'. (ומשי"כ הלבוש שמעוות לא יוכל לתקון, מסתבר שכונתו שבאמת היה עליו ב' חיובים, אלא שעתה חייב לפטור שתיים בברכה א').

אלא שהפמ"ג (סי' ז מ"ז סי' ק"ג) נקט לפי ביאור הט"ז (שם) אליבא דהשו"ע בסי' ז', דלדעת הרמב"ם הנ"ל אם הסיח דעתו מהאכילה הראשונה ושוב אכל מתחייב ב' ברכות אחרונות, וכן מבואר בגר"ח צאנזר (שם על המ"א סי' ק"ג). ועיין בחיי אדם (כלל ז אות ז).

אמנם להלכה משמע מהשו"ע בסי' קע"ח סעי' ד' דמתחייב בכה"ג בבהמ"ז א'. וכן מצאתי בישועות יעקב (שם סי' ק"ג) שהוכיח ממשמעות המחבר הנ"ל שחייב רק ברכה א' ודחה דברי הט"ז הנ"ל, אולם לפי ביאור הט"ז (סי' קע"ח סי' ט) בדעת השו"ע שם סעי' ד' אין סתירה לדבריו בסי' ז', אלא שהמ"ב סק"ה קיי"ח לא הביא דבריו.

המסקנה לדעת הרמב"ם

א' דעת השו"ע שאפילו בסעודת פת שהדין הוא שצריך לברך ברכה אחרונה (ברכת המזון) במקום שאכל מ"מ אם שינה מקומו אפילו חזר למקום הראשון, צריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל כבר לפני שעקר ממקומו, וחוזר ומברך ברכה ראשונה על מה שעתידי לאכול. וכן עיקר להלכה לבני ספרד. אולם דעת הרמ"א שבאופן זה אין צריך לברך כלל לא על מה שכבר אכל ולא על מה שעתידי לאכול, דכיון שמחויב לברך ברכת המזון במקומו נחשב הדבר כאילו לא עקר ממקומו ואין משום שינוי מקום. וכן הלכה לבני אשכנז. ומ"מ אף לבני ספרד הנהוגים כדעת השו"ע, אם שינה מקומו משום ספק ברכות להקל אינו מברך. ב' אף לדעת הרמ"א הנ"ל לכתחלה לא יעקור ממקומו אף על מנת לחזור כי יש לחשוש שישכח לחזור ולאכול ולברך במקומו או שישהא עד שירעב ויפסיד בהמ"ז לגמרי, אם לא שהיה דעתו בשעת המוציא לאכול גם במקום השני, ומ"מ לצורך מצוה אף שאינה עוברת רשאי לצאת.

מחמיר על עצמו ליהרג ולא לעבור, מוכח דהיינו דוקא היכא דכוונת הנכרי להעבירו על דתו, אבל בכה"ג שכונתו להנאת עצמו אין להחמיר ולהרג, וכמ"ש הר"י ירוחם.

ולדינא פסק השו"ע [שם] כדברי הר"י ירוחם דאם ירצה להחמיר על עצמו וליהרג רשאי אם העובד כוכבים מכוין להעבירו על דתו.

והנה לדברי השו"ע שפיר יתיישבו כל אותן המקומות דמצונו דרבותינו מסרו עצמן על קדושת ה' אף בשאר מצוות, דכיון דהתם כונת העכו"ם היתה להעבירו על דתו, שרי להחמיר על עצמו וליהרג.

מיהו אכתי תקשי מההיא עובדא דעירובין דר"ע, דהתם לא היתה כונת הנכרי להעבירו על דתו. ולכא"פ צ"ל כדברי הנמוקי"ה הנזכר, דאם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש ה' ולמסור עצמו אפי' על מצוה קלה כדי שיראו העם וילמדו ליראה את ה' לאהבו בכל ליבם.

אולם עינין בהגהות מהרצ"ח [עירובין כא:] דכתב להקשות ממעשה דר"ע על שיטת הרמב"ם דאסר להחמיר על עצמו ולהכניס עצמו לסכנה בשאר עבירות, וכתב ליישב דלא אסר הרמב"ם אלא היכא דאיכא ודאי סכנה גדולה, אבל היכא דאין הסכנה גלויה כגון במעשה דר"ע דדילמא יזדמן לו מים אחרים כאשר קרה לו באמת שוב מותר להחמיר על עצמו.

[וכעין סברא זו הביא התפארת ישראל [ברכות פ"א מ"ג אות כ"ה] בדרך את"ל - דאף הרמב"ם דבמקום דיעבור ואל יהרג אינו רשאי להחמיר על עצמו, עכ"פ היכא דליכא ודאי סכנה ולא שכיח הויקא מצוה בעידנא דעסיק בה אגוניו כגון, וראה מר"ע שהכניס את עצמו לספק סכנה בנטי"י, שהיה סומך א"ע שלא יניחנו שומר בית האסורין למות בצמא עיי"ש].

וגדולה מזאת כתב בשו"ת מהרש"ם [יו"ד סי' קצ"ב] וז"ל: ועוד ראה לדעת שראוי לאדם להסתכן כדי לקיים מידת חסידות, כדאמרינן בירושלמי [תרומות פ"ח ה"ד] והביאו הר"ן בפרק יוה"כ בלחכות, האי בר נש תבעיה מלכותא וערק ללוד לגבי ריב"ל, ואקף מלכא מדינתא ויהב להו, והוה אליהו רגיל דמגלי ליה ותו לא אגלי ליה, וצם כמה צומין עד דאתגלי ליה, אמר ליה לדלטור אנא מתגלי, אמר ליה ולא משנה עשיתי, אמר ליה וזו משנת חסידים היא, עיי"כ. הרי בפרוש שאע"פ שהדין הגמור היה עם מה שעשה ר' יהושע עם כל זה נתכנס אליהו עמו מפני שלא עשה מידת חסידות.

ובפירוש יפה תואר על דברי הירושלמי הנ"ל כתב דכמאן משמע דמי שאינו מחוייב למסור נפשו ורצה להחמיר במידת חסידות להמסר שפיר דמי, ודלא כמאן דאמר דהוי מתחייב בנפשו.

איברא דיש לדחות דהתם לא היתה הקפדתו של אליהו על עצם המעשה, אלא על מה שר' יהושע בעצמו הלך ועשה את מעשה המסירה, וכן מצונו להדיא במדרש [באגדות רבה פ"ח דמ"ג] הוה הוה עובדא וסיים בה המדרש בזה"ל "אמר וכי משנת חסידים היא, מבעי להאי מלתא מתעבדא על ידי אחרוני ולא על ידך".

ומ"מ לדינא אין לנו ראייה להתיר להכניס את עצמו אפי' לספק סכנה ע"מ לקיים איזה מצוה (כל היכא דליכא נכרי המכוין להעבירו על דתו), דהייא דר"ע יש לדחות ע"פ מ"ש הנמוקי"ה דאדם גדול היה ורואה שהדור פרוץ בכך ועיי"כ קידש את ה' ומסר נפשו אפי' על מצווה קלה כדי שיראו העם וילמדו ליראה את ה'.

פניני מוסר

עניני בטחון בה'

הבטחון בה' בכל שלבי החיים של הבית היהודי - "ההשגחה הפרטית המיוחדת שה"משפחה" זוכה לה - אינה מצומצמת בנקודה אחת מחיי הבית. אם נתברר לנו, כי "בית" הוא נושא השכינה בישראל, הרי ברור ופשוט גם כן, כי הבית הוא בית מדרש לבטחון.

עד כה לא ייחדנו את הדיבור על הבטחון בה', אף כי זוהי מעלה כה נשגבה, חייכנו עד כעשוי, כי בית מיוסד כולו על בטחון, וממש אי אפשר לנהל בית אפילו יום אחד מבלי להיות בטוח בה'. כל חיי הפרנסה, כל חיי המשפחה, הריגון, לידה, גידול בנים - הכל מראה לבני הבית כל יום ממש, כי אין להם לסמוך אלא על אבינו שבשמים. שלווה נפשית ומנוחת נפש שורה רק בעל אדם הרואה השגחת ה' בחיי ביתו.

בטחון מרגיע את הפחדים המכרסמים בלב כל בן אדם. החי באמונה ברורה וודאית בהשגחה העליונה, חי בעולם בטוח, שהוא יודע שאי אפשר ומן הנמנע המוחלט שיבואהו מקרה מן החוץ ויפגע בו לרעה מבלי שהבורא עולם הזמין אותו חיתו מניע לו מצד מעשיו או מצד אמינות עצמו...". (על שור חי"א ע"מ רח"ו).

נערך ע"י מחבר קונטרס "עבודת המעידים"

שמעתי עמיקתא

הערות ותורות בטל' 571-3932 02

לע"נ

הרב הגאון יעקב זאב בן עקיבא הכהן זצ"ל